

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 1C0171

EDUCATION SCIENCES

Received: May 2009

Accepted: July 2010

Series : 1C

ISSN : 1308-7274

© 2010 www.newwsa.com

Müzeyyen Sevinç¹

Emel Tok²

Marmara University¹

Pamukkale University²

msevinc@marmara.edu.tr

Istanbul-Turkey

**DÜŞÜNME BECERİLERİ EĞİTİM PROGRAMININ OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ
DÜŞÜNME BECERİLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNE ETKİSİ**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı okul öncesi öğretmen adaylarının düşünme becerilerine ilişkin görüşlerini düşünme becerileri programı öncesi ve sonrasında değerlendirmektir. Araştırma grubunu Marmara Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında eğitim alan dördüncü sınıf öğretmen adayları oluşturmaktadır (n=25). Düşünme becerileri eğitim programı, Richard Paul'ün Eleştirel Düşünme Modeline ve Alan Black'in yaratıcı düşünmeye dayalı eğitim uygulamalarına dayalı olarak uygulanmıştır. Öğretmen adaylarının program öncesi ve sonrası görüşlerini belirlemeye yönelik araştırmacılar tarafından hazırlanan açık uçlu sorulardan oluşan bir form uygulanmıştır. Araştırma deseni tek gruplu yarı deneysel desendir. Verilerin analizinde nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, düşünme becerileri eğitim programı öğretmen adaylarının zihnin yeniden yapılandırılması, yaşam kontrolüne dayalı görüşlerini, günlük yaşamda düşünmenin rolüne ilişkin farkındalıklarını olumlu derecede etkilediği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Düşünme Becerileri, Öğretmen Eğitimi,
Okul Öncesi Eğitim, Eleştirel Düşünme,
Yaratıcı Düşünme

**THE EFFECTS OF THINKING SKILLS TRAINING PROGRAM ON PRESCHOOL TEACHER
CANDIDATES' VIEWS OF THINKING SKILLS**

ABSTRACT

In this study, it is aimed to evaluation of preschool candidate's views about thinking skills on pre-programme and post-programme. Research group was students who were attending Marmara University, Ataturk Faculty of Education, fourth grade of Preschool Education (N=25). Thinking Skills Education Programme which was based on Richard Paul's Critical Thinking Model and Alan Black's Creative Thinking Implements was applied to the students by the researchers. Research design was one group of quasi experimental design. To collect the data open ended questionnaire were given to preschool teacher candidates. Preschool candidates' answers were analyzed by using content analyze which is qualities research methods. It can be said that thinking skills education programme is positive effect on preschool candidates' views of reconstruction of mind, control of their thinking and their awareness of the role of thinking in everyday life.

Keywords: Thinking Skills, Teacher Education, Preschool
Education, Critical Thinking, Creative Thinking

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Son dönemlerde öğretmen yeterliliklerine ilişkin tanımlamalarda öğretmen adaylarının bilişsel kapasitelerini geliştirmelerine dayalı görüşler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Kely (2003) bilişsel kapasiteyi geliştirmeye dayalı görüşlerin öğretmenlerin kişisel özellikleri ve davranışlarına ilişkin görüşlerin önüne geçtiğini, bunun nedeni olarak da bilgi işleme modeli ve zihinsel işlemlerin öneminin ortaya çıkması olduğunu ifade eder. Bu nedenle öğretmenlerin üst düzey bilişsel kapasiteye sahip olmaları önemlidir. Çünkü öğretmenlerin üst düzey bilişsel özellikleri ile öğrenme ve öğretme süreçlerinde daha etkili bir eğitim vermeleri mümkündür. Bu yüzden düşünme becerilerine dayalı öğretmen eğitimi önem kazanmıştır.

Düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik programlar içinde eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerine dayalı eğitim çalışmaları yer alır. Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünmeye ilişkin tanımlamalara bakıldığında bu konuda birçok tanım ve yaklaşım ortaya konulmuştur. Paul ve Elder (2006) eleştirel düşünmeyi bir konu, problem, içerik hakkında analiz yapma, değerlendirme ve düşünmeyi tekrar şekillendirme olarak adlandırır. Paul (1993)'e göre, eleştirel düşünen bireyler önyargılarını ve hatalarını göz önünde bulundurarak olayları yorumlarlar. Kişinin etkili bir düşünce yapısına sahip olması için biliş üstü düşünmesi gereklidir. Paul'un eleştirel düşünme modelinde akıl yürütmenin bilişsel öğeleri yer alır (amaç, sorgulama, bilgi, kavramlar, varsayımlar, görüş noktası, sonuç ve içerik). Evrensel olan zihinsel standartların (açıklık, kesinlik, incelik, uygunluk) göz önünde bulundurulması düşünmede önemlidir.

Eleştirel düşünmenin yanında yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması da önemlidir. İnsan doğası aynı zamanda üretkenliğe de sahiptir. Bu üretkenliği de yaratıcı düşünme becerileri desteklemektedir. Yaratıcı düşünmeye yönelik birçok tanımla karşılaşmak mümkündür. Torrance'a göre yaratıcılık "sorunlara, yetersizliklere, bilgi eksikliğine, mevcut olmayan elemanlara, uyumsuzluklara karşı duyarlı olma, güçlükleri belirleme, çözümler arama, tahminler yapma ve eksikliklerle ilgili hipotezler kurma veya hipotezi değiştirme, çözüm yollarından birini seçme ve deneme, yeniden deneme, daha sonra sonuçları ortaya koyma"dır (Akt: Aslan, 2001: 22). Black (2003) yaratıcılık yaklaşımında Torrance'ın tanımlamaları ve açıklamalarına da yer vermiştir. Bu tanımların yanında Black'a göre yaratıcılıkla ilgili bazı tanımlamalar şunlar olmalıdır: "Sentez yapabilme, Aynı anda nesne veya olayları birden fazla şekilde görebilme (ııaksak düşünebilme), nesnelere farklı şeyler denemeye istekli olma (esneklik), meydan okuduğunuz bir işte çok sayıda olanağı görme, fikir üretme (akıcılık), tek bir fikirle saplanmayan pek çok fikir veya yol bulabilen, en iyisi olmak için kendini ve özel yeteneklerini keşfetmeye odaklanma, özel bir misyon veya bir amaca sahip olma, bir problem veya zorluk için birçok nedeni ya da cevabı kabul etme". Black (2003)'a göre STAMPS (Systems, Techniques, Attitudes, Methods, Processes, Strategies) modeli yaratıcı düşünmeyi geliştirici sistemler, teknikler, tavır alışlar, metotlar, süreçler, stratejileri bir araya getirmiştir. Her STAMP insanın yaratıcı kapasitesini kullanmada ayrı bir yoldur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Eleştirel ve yaratıcı düşünme birbirini tamamlayan iki önemli beceridir. Eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerini bir arada kullanan bireyler biliş üstü düşünme düzeyine sahip olan bireyler olarak adlandırılırlar. Çünkü eleştirel ve yaratıcı düşünmenin bir arada kullanılması beynin çalışma sistemleri ile

paralellik gösterir. Eleştirel düşünme bir durumun kaliteli bir analizidir. Bu analiz etkili bir yaratıcı ürünün oluşumuna önemli ölçüde katkı sağlar. Burada kişi eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kullanarak derinlemesine düşünür. Derinlemesine düşünmeye dayalı çalışmaların yapılması düşünme becerilerini geliştirmede önemlidir. (Mayfield, 2004: Swartz, 1989).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın uyguladığı eğitim programları eleştirel, yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma ve sorgulama becerilerini de içeren yapılandırmacı yaklaşımla oluşturulmuştur (M.E.B.,2008). Yapılandırmacı yaklaşımın uygulamaları ve bakış açısı da düşünme becerilerine dayalı eğitimle paralellik göstermektedir. Öncelikle düşünme becerileri eğitimi verecek öğretmenlerin bu becerileri kazanmış olmaları önemlidir. Bu şekilde öğretmenlerin düşünme becerilerini mesleki yaşantılarına daha kolay uygulamaları mümkündür. Üst düzey düşünme becerilerini kazanan bir öğretmenin düşünme becerilerini geliştirmeye ilişkin eğitilmesi toplumda kendini eğiten ve geliştiren bireylerin sayısının çoğalmasına etki edecektir. Fisher (2005)'da bu görüşü destekleyici nitelikte kişilerin düşünme becerileri yolu ile zihinsel değerlerini geliştirmesinin yanı sıra toplumun ahlaki gelişiminde de önemli etkileri olduğunu ifade eder. Bu görüşlerden hareket ederek öğretmen adaylarının düşünme becerileri dersini almasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı okul öncesi öğretmen adaylarının düşünme becerileri eğitim programı öncesinde ve sonrasında düşünme becerilerine ilişkin görüşlerinin neler olduğunu belirlemektir.

3. DENEYSEL YÖNTEM (EXPERIMENTAL METHOD-PROCESS)

Araştırmada tek grup yarı deneysel desen kullanılmıştır. Yarı deneysel desenin seçilme nedeni araştırma grubunun tesadüfi olarak atanmamasıdır. Araştırma grubunu düşünme becerileri dersini seçen öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının düşünme becerileri eğitimi programı öncesi ve program sonrası düşünme becerilerine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma grubunun düşünme becerilerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır.

3.1. Araştırma Grubu (Research Group)

Araştırmanın çalışma grubunu Marmara Üniversitesi 2007-2008 öğretim yılı bahar döneminde düşünme becerileri dersini seçen dördüncü sınıf 25 okul öncesi öğretmen adayı oluşturmaktadır.

3.2. Uygulama (Application)

Araştırmada uygulanan düşünme becerileri eğitim programının teorik temellerini Richard Paul'ün Eleştirel Düşünme modeline dayalı uygulamalar, Alan Black'in yaratıcı düşünmenin gelişimine ilişkin uygulamalar oluşturmaktadır. Araştırmada Paul'ün eleştirel düşünme modeli eleştirel düşünmeyi geliştirici çalışmalarda, Black'in uygulamaları ise yaratıcı düşünmeyi geliştirici çalışmalarda uygulanmıştır. Program 12 hafta sürmüştür. Programın içeriğinde şu şekilde bir sıralama oluşturulmuştur:

- Düşünme nedir?
- Düşünme Becerileri
- Düşünme Becerileri Eğitiminin Önemi
- Richard Paul'ün Eleştirel düşünme Modeli
 - Eleştirel Düşünme nedir? Zihninizi nasıl keşfedersiniz?
 - Zihninizde özel bir ilişki kurma

- Düşüncenizi keşfedin. Düşüncenin bölümleri
 - Amaçlarımız
 - Kavramlar
 - Bilgi
 - Çıkarımlar ve varsayımlar
 - Anlamlar
 - Bakış açısı
- Belirtilen düşünce bölümlerine ilişkin uygulama ve ödev çalışmaları
- Yaratıcı Düşünme nedir?
- Alan Black'in yaratıcı düşünmeye yönelik görüşleri
- Black'in STAMPS yaklaşımı
 - Beyin fırtınası
 - Yaratıcı organizasyonlar
 - Zorlanan ilişkiler
 - Sıfat Değiştirme
 - Altı Düşünce Şapkası (Black tarafından Edward De Bono'dan uyarlanmıştır).
 - SCAMPER tekniği (Black tarafından "Yeniden Ziyaret Edilen Kontrol Listesi" olarak uyarlanmıştır).
 - Bu yaklaşıma yönelik uygulama ve ödev çalışmaları

Düşünme becerileri eğitim programına bakıldığında ilk olarak düşünme ve düşünme becerileri ile ilgili temel açıklamalarda bulunulmuştur. Burada amaç öğretmen adaylarının düşünme becerilerine yönelik farkındalıklarını arttırmaktır. Ardından düşünme becerilerinin gelişimine yönelik Richard Paul'ün Eleştirel Düşünme Modeline dayalı temel kavramlar ve bu kavramların gerçek hayatta nasıl kullanılacağına ilişkin uygulamalar yapılmıştır. Bu uygulamalarda öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerini geliştirme amaçlanmıştır. Bir sonraki konuda yaratıcılık kavramı ele alınmıştır. Alan Black'in yaratıcı düşünmeyi geliştirmeye yönelik STAMPS yaklaşımına dayalı uygulama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Altı düşünce Şapkası ve SCAMPER teknikleri yaratıcı düşünce üretmeye dayalı çalışmalarla birlikte gerçek yaşamda karşılaşılabilecek problem çözme ve karar verme sürecine de uyarlanarak nasıl uygulanacağına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama çalışmaları ödevlerle desteklenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması (Data Collection)

Araştırmada öğretmen adaylarının düşünme becerilerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacı ile öğrencilere açık uçlu sorulardan oluşan bir form uygulanmıştır. Bu form 10 sorudan meydana gelmiştir. Bu sorular düşünmenin hayattaki yeri, düşünme kontrolü, sağlıklı düşünme özellikleri, problem durumlarını tanımlama ile baş etme yolları ile ilgili sorularda oluşmaktadır. Bu form düşünme becerileri dersi öncesi ve sonrasına uygulanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi (Data Analysis)

Araştırma verilerinin analizinde araştırmacılar tarafından içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde toplanan veriler kavramsallaştırarak bu kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenerek buna göre verileri açıklayan temalar oluşturulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227). Bu analiz sonucunda öğretmen adaylarının yanıtları ortak görüşleri belirli başlıklar halinde kodlanmıştır. Bu kodlama Strauss ve Corbin'in tanımladığı "verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan" kodlamadır (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2006:232). Kodlanan verilerin temalarına yönelik sıklık

hesaplamalarına ilişkin frekans değerleri belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2006) nitel verilerin belirli ölçüde sayısallaştırılmasının ortaya çıkan tema veya kategoriler arasında karşılaştırma yapılmasına olanak verebildiğini ifade ederler(s.243). Yapılan çalışmada da öğretmen adaylarının program öncesi ve sonrası görüşleri karşılaştırılacağı için frekans hesaplamaları yapılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMALAR (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

Verilerin analizi sonucunda öğretmen adaylarının düşünme becerilerine ilişkin görüşleri sorularla beraber şu şekildedir:

• MADDE 1. Öğrenme Sürecinde düşünmenin yeri nedir?

Tablo 1. Öğrenme süreci içinde düşünmenin yerine ilişkin okul öncesi öğretmen adaylarının görüşleri
(Table 1. Views of teacher candidates about importance of thinking within learning process)

Program öncesi	f*	Program sonrası	f
Öğrenme için düşünmek gereklidir	16	Düşünmeden öğrenme olmaz	17
Öğrenmeyi kalıcı hale getirir	7	Öğrenmenin kalıcı olması için gereklidir.	3
Yeni fikirler üretmeyi, doğru bilgiye ulaşmayı sağlar	5	Öğrenmenin etkili olması için gereklidir	2
Öğrenmenin anlamlı ve etkili olmasını sağlar	2		

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Öğrenilenleri anlama ve yorumlamada düşünme önemlidir", "Öğrenilenlerin kullanılması için düşünme gereklidir", "Öğrenilen bilgilerin belleğe alınması için düşünme gereklidir", "Düşünme farkındalığı sağladığı için öğrenme gerçekleşir".

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Aktif olmamızı sağlar", "Detaylı öğrenmeyi sağlar", "Doğru öğrenmenin gerçekleşmesi için düşünme önemlidir", "Öğrenme sürecinde bizi amacımıza götüren araçtır", "Bilinçli düşünmemize katkıda bulunur"

Öğretmen adaylarının program öncesi ve sonrası görüşlerine bakıldığında öğrenme için düşünmenin gerekli olduğuna ilişkin görüşlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Öğretmen adayları bu görüşten sonra öğrenmenin kalıcı olma, anlamlı ve etkili olmasına dair görüşlerini ifade etmişlerdir. Halpern düşünmenin var olan bilgi temeline dayalı olarak bilgiyi alma, bu bilgileri başka bilgilerle birleştirme, hafızaya alma ve yeni bir düşünce haline dönüştürme olduğunu ifade eder. (Akt: French ve Rhoder, 1992, s.11). Bununla beraber Costa ve Kallick (2001)'a göre etkili düşünme becerilerini kazanan bireylerde görülen özellikler şunlardır; öğrenmeye isteklilik, yaşam içinde öğrenilecek öğelere karşı duyarlı olma, bireysel anlamda katkıda sağlayan noktaları yakalama ve öğrenme yaşantılarına ekleme, öğrenmeye her zaman açık olma, yaşam birikimlerini geliştirerek daha iyiye ulaşma, yaşam boyu öğrenmeyi alışkanlık haline dönüştürme. Mcguinness (2000) düşünme becerilerinin, bireylerin bilmeleri gereken durumları nasıl bilecekleri ile beraber öğrenme durumlarında becerilerini bilinçli bir şekilde kullanarak düşünme yapılarını düzenlemelerini desteklediğini ifade eder.

Kaynaklardan da görüldüğü gibi öğrenme ile düşünme arasında çok önemli bir ilişki vardır. Etkili düşünme becerilerini kazanan bireyler

öğrenme süreçlerinde daha etkin bir rol oynamaktadırlar. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara bakıldığında program öncesi ve sonrasında verilen cevapların frekanslarının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Bu noktada öğretmen adaylarını bu dersi seçerken düşünme becerilerinin öğrenme sürecindeki önemine ilişkin farkındalıklarının olduğu söylenebilir. Bu farkındalık derste verilen eğitimle pekiştirilmiş ve program sonrasında da görüşlerinin değişmediği görülmüştür.

• **MADDE 2. Zihninizi yeniden yapılandırma konusunda ne düşünüyorsunuz?**

Tablo 2. Öğretmen adaylarının zihnini yeniden yapılandırılması hakkındaki görüşleri

(Table 2. Views of teacher candidates about reconstruction of mind)

Program öncesi	f	Program sonrası	f*
Değişim gerektiren durumlarda zihin yapılandırılır.	7	Zihin yeniden yapılandırılabilir. Olayları analiz ederek, sorgulayarak yapılandırılabilir.	9
Davranışların irdelenmesi sonucu oluşur.	4	Düşünme becerileri dersi zihni yeniden yapılandırma konusunda çok yardımcı olur.	4
Edinilen yeni bilgilerle zihin yapılır.	3	Olumlu düşünme becerilerini kazanma zihnin yapılanması ile oluşur.	2
Zihnin yapılanması yaşam kalitesini artırır, olumlu getirileri olur.	3	Zihin her gün yapılır	2
Zihnin yapılanması ile ilgili bir bilgim yok	2		

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Düşünme üretilmediği zamanlarda zihin yapılandırılır", "Daha fazla düşünme üretildiğinde olur", "Zihnin yapılanması uzun zaman alır. Yeni düşünme tarzları belirlenerek zihin yapılanabilir", "Yeniden yapılandırma benim için zor olur", "Zihnin yapılandırma konusunda emin değilim"

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Zihni boşaltmadır", "Zihni yeniden yapılandırmak düşünce tarzına, yapmak istediklerimize bağlıdır", "Zihnimi yeniden yapılandırma ile hayata karşı daha aktif olur", "Kısmen de olsa gerçekleştirilebilir", "Bu konuda pasifimdir", "Zihnin yapılandırması insanın farklı donanıma sahip olmasıdır", "Uyaranların çok olması ile olur", "Önyargısız olmak gereklidir", "Zihnin yapılandırmasında önceden atılan temeller kalır, diğer yönler değişir".

Öğretmen adaylarının görüşlerine bakıldığında program öncesinde değişimle ilgili durumlarla, zihnin yapılandırmasının davranışların değerlendirilmesi ile ilgili durumlarda olabileceği, yaşam kalitesini arttırmasına yönelik durumlarda etkin olacağına ilişkin ifadeler vardır.

Program sonrasında öğretmen adayları zihnin yapılandırmasının mümkün olacağı ve bu yapılandırmanın analiz, sorgulama ile gerçekleşeceğini daha yüksek frekansta ifade etmişlerdir. Bu görüşün ardından düşünme becerileri dersinde verilen teknikler ve her gün yaşanan olaylarla zihnin yapılanacağına ilişkin görüşler yer almaktadır. Paul ve Elder (2006)'a göre zihnin yeniden

yapılandırılmasında öncelikle kişinin zihinsel özelliklerine ilişkin farkındalığı ile başlanır, sonrada sorgulama, değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilmelidir. İyi bir düşünür zihin kapasitesini ne zaman ne şekilde kullanacağına ilişkin anlayışa sahiptir. Bu şekilde zihin kapasitesini etkili bir şekilde kullanır.

Öğretmen adaylarının program sonrası verdiği yanıtlarda bu görüşle paralel bir ifadeyi kapsamaktadır. Burada düşünme becerileri eğitim programının öğretmen adaylarının zihin yapılandırmasına yani değişime ilişkin görüşlerinin olumlu yönde değiştirdiğini söylemek mümkündür.

• **MADDE 3. Düşünme sürecinde rol oynayan etmenler sizce nelerdir?**

Tablo 3. Öğretmen adaylarının düşünme sürecinde etkili olan etmenlere ilişkin görüşleri

(Table 3. Views of teacher candidates about which factors are effective on thinking process)

Program öncesi	f*	Program sonrası	f*
Aile ve çevre	16	Aile ve çevre	15
Yaşantı	8	Duygular	8
Konu bilgisi	7	Kişilik özellikleri	8
Kişilik özellikleri	6	Beklentilerim	6
Zihin	5	Bilgiler	6
Duygular	5	Yaşantılar	6
Kişinin ruhsal durumu	4	Algılar	5
Algılama	2	Bakış açısı	5
Eğitim	2	Çıkarım ve varsayım	4
Gelenek ve görenekler	2	Aile	3
		Ruh hali	2
		Geçmiş yaşantılar	2
		İhtiyaçlar	2
		Eğitim	2

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen bir frekanslı diğer görüşler "Algısal seçicilik", "Dikkat", "Zeka Düzeyi", "Problem çözme becerisi", "Yaratıcılık", "Farkında olma", "Kendine güven", "Kalıtsal özellikler", "İnançlar", "İstekler", "Düşünülen konu", "Yararlandığı kaynaklar".

Program sonrasında belirtilen bir frekanslı diğer görüşler "Farkındalık", "Analiz etme", "İnanç/Anlam", "Dikkat", "Güdülenme", "Düşünme ve motive olmak".

Öğretmen adaylarının program öncesi ve sonrası cevaplarına bakıldığında aile ve çevre faktörünün etkili olduğu görüşü yüksek frekansa sahiptir. Program sonrası görüşlere bakıldığında düşünme sürecinde etkili faktörlerin sayısının daha çok arttığı görülmüştür. Bu da düşünme becerileri programının öğretmen adaylarının düşünme süreçlerine ilişkin etkenlerde çoklu faktörlerin olduğuna ilişkin farkındalıklarını göstermektedir.

Paul ve Elder (2006)'ya göre düşünme konuya dikkati ve yönlenmeyi sağlayan bir bakış açısı ile gerçekleşir. Kişi düşünme içinde bazı varsayımlar oluşturarak bu varsayımlara dayalı inançlar yapılandırır. Bu inançlara birey kendini adar. Bu süreçleri uygulayarak birey farklı bir sonuca ulaşır ve bu sonuca dayalı bir çıkarım oluşturur. Düşünmede bilgi kullanılır. Çünkü kişi bazı veri, olay, deneyimlerle kendini destekleyen sonuçlara ulaşır. Düşünmede

kavram ve teorileri kullanarak düşünülen fikir ile ilgili bilgileri gruplandırıp, sınıflandırma söz konusudur. Birey düşünmede bazı sorular sorar veya problem oluşturur. Bunun nedeni ise kişinin amaç, istek, ihtiyaç, değerler içinde düşünmesidir. Hayatın çoğu döneminde cevaplanması gereken sorularla ve çözülmesi gereken problemlerle karşılaşılır. Bu öğeleri kullanarak bir anlam oluşturulur. Bu anlam kişiyi yönlendiren bir düşünme yapısını oluşturmaktadır. Fisher (1995)'a göre düşünme fiziksel, psikolojik, sosyolojik boyutlardan oluşur. Düşünme yapıları kültürden ve çevresel faktörlerden etkilenir.

French ve Rhode(1992)'a göre düşünmede kişinin fiziksel ve kişisel olarak iki yönü bulunmaktadır. Düşünmenin beyinde oluşup beden içinde davranışlara dönüşmesi fiziksel yönü; kişisel eğilimler, ilgiler, güven, sorumluluk alma, duygular kişisel yönü içermektedir.

Düşünme görüldüğü gibi psikolojik, toplumsal, kültürel birçok unsurdan etkilenen içinde birçok unsuru barındıran karmaşık bir yapıya sahiptir. Araştırmada öğretmen adaylarının düşünme becerileri programı sonrasında düşünmeyi etkileyen çoklu faktörlere ilişkin görüşlerinin daha çok olması beklentisi bulunmakta idi. Ancak çok yönlü faktörlere ilişkin frekansların daha düşük olduğu görülmüştür. Bu noktada programın içeriği ve programın zamanının kısa olmasının bu duruma etken olduğu düşünülebilir.

- **MADDE 4. Düşüncelerinizin belirsiz karışık, çelişkili, hatalı, mantıksız ve yüzeysel olduğunu düşündüğünüz anlar oldu mu? Ne tür durumlarda oluyor?**

Tablo 4. Öğretmen adaylarının düşüncelerinin karışık, çelişkili, mantıksız ve yüzeysel durumlarına ilişkin görüşleri
(Table 4. Views of teacher candidates about thinking of which are situations of complex, paradoxical, faulty, illogical and cursory)

Program öncesi	f*	Program sonrası	f*
İkilemde kaldığımda	7	Önemli kararlarda	10
Sorunlu ve çalkantılı durumlarda olur	5	Olumsuz durumlar	5
Üzüntülü ve stresli durumlarda	4	Bilgi sahibi olmadığım durumlarda	2
Mantığım ve duygularım arasındaki çelişkide	2		
Farklı bakış açılarına sahip insanlarla olan iletişimimde	2		

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Aklım başka şeylerle meşgul olduğunda", "Haksız durumlarda", "Yetersiz bilgi sahibi olduğumda", "Önemli konularda karar vermede", "Duygusal ilişkilerde" "Önyargılı durumlarda", "Çok olmasını istediğim bir durumda olumsuz tepki almak", "Bu durumlarda mantığımla daha iyi karar veriyorum", "Böyle anların geçici olduğunu ve çok normal olduğunu düşünürüm".

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Mantık ve duyguların çatıştığı zaman", "İkilemde kaldığımda", "Üstünde düşünmek istemediğim konularda", "Olmuyor", "Yorgun olduğumda", "Ani zamanlarda", "Başkalarının düşüncelerine karşı çıktığı zaman" "Belirsiz durumlarda", "Önemsemediğim durumlarda", "Sınav zamanlarında".

Öğretmen adaylarının yanıtlarına bakıldığında program öncesinde yanıtlar iki seçenekli durumlarda, sorunlu ve stresli durumlarda daha fazla görülmekte iken, program sonrasındaki cevaplarda daha önemli kararlar ve olumsuz durumlarda yanıtları görülmektedir. Program öncesinde bu durumlar çoklu şekilde tanımlanırken program sonrasında bu durumlar daha az kategoriler içinde yer almıştır.

- **MADDE 5. Düşüncelerinizi ne kadar kontrol edebiliyorsunuz? Hangi durumlarda düşüncenizin kontrolünü kaybettiğinizi düşünüyorsunuz?**

Tablo 5. Öğretmen adaylarının düşünce kontrollerine ilişkin görüşleri
(Table 5.Views of teacher candidates about control of their thinking)

Program öncesi	f*	Program sonrası	f*
Düşüncelerimi genelde kontrol edebiliyorum	14	Genelde düşüncelerimi kontrol edebilirim	15
Düşüncelerimi üzüntülü \ duygusal durumlarda kaybediyorum	14	Çok öfkelendiğimde ve sinirlendiğimde kontrol edemiyorum	9
Düşüncelerimi kontrol edebildiğim söylenemez	3	Çok duygusallaştığımda	3
Zor ve karmaşık durumlarda duygularını kaybediyorum	2	Çok yönlü düşündüğüm için artık daha etkili karar veriyorum	3
Çok iyi bildiğim bir konuda aksi iddia edilirse sabırsız davranıyorum	2	Negatif olduğumda kaybediyorum	2
Yorgun ve dalgın olduğumda kontrol edemiyorum	2	Kontrol etmeye çaba gösteriyorum	2
O anki psikolojik durumum belirleyici oluyor	2	Kontrol edemiyorum	2
Kontrol etmek için çaba gösteriyorum	2		

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Önyargılı durumlarda ara sıra kaybediyorum", "Anormal durumlarda kaybediyorum".

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Önemsemediğim kişi ve durumlarda kontrol edemiyorum", "Sıkıntılı, kararsız, çok korktuğumda, olduğum durumlarda kontrol edemiyorum", "Kısmen kontrol ediyorum", "Bu dersten sonra kendimi kontrol edemediğim anlar azaldı", "Hayal kırıklıklarında kontrol etmekte zorlanıyorum"

Öğretmen adaylarının cevaplarına bakıldığında, program öncesi görüşlerinde frekans düzeyi en yüksek olan cevaplar; düşüncelerini kontrol edebildiklerini, belirli durumlarda (zor ve karmaşık, aksi görüşler, psikolojik durum)kontrollerini kaybettikleri ile ilgilidir. Program sonrası cevaplarına bakıldığında genel düzeyde kontrol edebildiklerini, öfkeli, duygusal durumlar, negatif durumlarda kaybettikleri şeklindedir. Aynı zamanda çok yönlü düşünmenin de etkili karar vermeyi sağladığını belirtmişlerdir.

Costa ve Kallick (2001)'a göre etkili düşünme becerilerini kazanan bireyler anlık tepkilerini kontrol altına alarak belirli bir amaç doğrultusunda planlı hareket ederler. Bireyler bu süreçte durumu bütün olarak değerlendirip stratejiler oluşturarak hareket ederler.

Görüldüğü gibi düşünme becerilerini kazanan bireyler öfke gibi durumlarda kendilerini kontrol edebilirler. Ancak öğretmen adayları verdikleri cevaplarda bu düzeylerini tam olarak kontrol edemediklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçla programda anlık duyguları kontrol etmeye yönelik çalışmalara ağırlık verilmesinin sağlıklı olacağı düşünülmektedir.

• **MADDE 6. Size göre sağlıklı düşünmenin özellikleri neler olabilir?**

Tablo 6. Öğretmen adaylarının sağlıklı düşünme hakkındaki görüşleri
(Table 6. Views of teacher candidates about healthy thinking)

Program öncesi	f*	Program sonrası	f*
Objektif ve tarafsız olmak	6	Objektif olmak	6
Sakin olmak	4	Farklı bakış açılarına göre düşünme	4
Mantiğa dayalı olma	4	Mantıklı düşünmek	3
Kişinin kendini ifade edebileceği rahat bir ortam olmalı	4	İhtiyaçlarını düşünme ve karşılamak	3
Sağlıklı bir birey olarak yetişmek	3	Mutlu olmak	2
Duygusal olmamak	3	Pozitif düşünmek	2
Pozitif olmak	3	Duyguları hesaba katmamak	2
Yeterli bilgiye sahip olma	2	Toplumun ihtiyaçlarını düşünmek	2
Yeterli zamanın olması	2	Kendini geliştirmek	2
Ortamın rahat olması	2	Analiz yapmak	2
Kişinin kendini rahat ifade etmesi	2	Önyargılı olmamak	2
		Eleştirel düşünmek	2
		Rahat/Huzurlu düşünmek	2

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Zihnin rahat olması", "Farkındalık", "Yaratıcı düşünme", "Empati kurma", "Konu ile ilgili her şeyi göz önüne alma", "Sabırlı olma", "Hem kendini hem de karşı tarafı düşünme", "Başkaları için yaşamak", "Aşamalandırma", "Çok boyutlu ele alma", "Detaylandırma", "Kimsenin etkisi altında olmama", "Özgüven", "Odaklanmak", "Birçok açıdan dengeli olmak", "Yaşamla barışık olma", "Sebepler sonucu birlikte düşünmek", "Kişinin farklılıklarını ve yaşantısını değerlendirmek"

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Rahat düşünmek", "Huzurlu olmak", "Sabırlı olmak", "Çok boyutlu düşünmek", "Hiçbir şeyi göz ardı etmemek", "Amaçlı düşünmek", "Risk alma", "Amacı olan düşünme", "Düşünme tekniklerini uygulama", "Empati kurma", "Kaliteli düşünmek", "Öğrenmeye açık olma", "Sistemli düşünme", "Olduğu yeri kabullenme", "Uygun tepki vermek", "Bilgi sahibi olmak ve kullanmak", "Detaylandırmak", "Sorunsuz olmak", "Geçmiş yaşantılara üzülmemek",

Program öncesi ve sonrası yanıtlara bakıldığında objektif olma görüşünün en fazla frekansa sahip olduğu belirlenmiştir. Program sonrasındaki görüşlerde farklı bakış açılarına göre düşünmenin ikinci en yüksek frekansa sahip olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının cevaplarına bakıldığında program sonrasında sağlıklı düşünmeye dayalı daha çok özelliğin yer aldığı görülmektedir.

Sağlıklı düşünmenin özellikleri şunlardır (Paul ve Elder,2006):

- Kendi düşüncelerini etkili bir şekilde ifade edebilme ve diğer bireyleri anlama.
- Problem çözümüne ve amaçlara bağlı kalma.
- Amaçlar doğrultusunda devam etme ve bunlara iyi bir şekilde ulaşabilme
- Yaratıcı sorgulamalar yapma.
- Daha az kendine acıma.
- Daha fazla duyguları kontrol etme.
- İstekler ve davranışlar üzerinde daha fazla kontrol sahibi olma
- Başka bireylerin bakış açılarını daha iyi anlayabilme.
- Daha fazla akıl yürütme
- Daha az boyun eğme
- Yapamayacağı şeyler için çok üzülmemek
- Eylemden önce sonuçlarını düşünmek
- Hataları itiraf edebilmek ve yanlış inançları düzeltmek için araştırma yapmak
- Tutarlı olmak, bütünleştirebilen bir birey olmak
- Sosyal gelenek ve tabuları sorgulamak
- Duyduklarını, gördüklerini, işittiklerini sorgulama
- İyi eğitilmiş olmak, daha fazla tarih ve dünya görüşüne sahip olmak
- Zihinsel gelişimin uzun süreli olduğunu kabul etmek ve gelişimi devam ettirmek için plan yapmak
- Başka insanların haklarına ve ihtiyaçlarına duyarlı olmak.

Program sonrasında öğretmen adaylarının yanıtları program öncesine göre literatürle paralel olarak daha çok çeşitlilik göstermiştir. Fakat bu yanıtları veren öğrenci sayısının az olduğu görülmüştür. Program sonrasında öğretmen adaylarından sağlıklı düşünmeye dayalı çok sayıda ifade edilen özelliklerin her birinin frekansının daha yüksek olması beklenmiştir. Bu noktanın da programın düzenlenmesinde dikkat edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

- **MADDE 7. Düşünme gerektiren önemli bir problemle karşılaştınız mı? Karşılaştığınızda bu durumla nasıl başa çıktınız? Veya çıkardınız?**

Tablo 7. Öğretmen adaylarının problemlerle başa çıkmaları hakkındaki görüşleri

(Table 7. Views of teacher candidates to cope with their problems)

Program öncesi	f*	Program sonrası	f*
Bana uygun en uygun çözüm yolunu uyguladım	6	Problemi olumlu ve olumsuz yönleri ile değerlendirme	7
Danıştığım insanların görüşlerini değerlendiririm	5	Çevreme danışırım	4
Problemi detaylı tanımlarım	5	Problemi analiz ederim	3
Uzun süre düşünürüm	5	Düşünme tekniklerini uyguladım	2
Mantıklı düşünürüm	5	Problemi aşamalandırırım	2
Problem hakkında düşünürüm.	4		

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Duygularımı hesaba katmam", "Problemi unutmaya çalışırım", "Farklı bakış açılarına göre değerlendiririm", "Duygularımla olayın seyrine bırakırım", "Duygularımı da hesaba katarım", "Pozitif olmaya çalışırım"

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Önemli kararlarda karşılaşıyorum", "Benim için doğru yönleri sıralarım", "Olabildiğince olumlu düşünmeye çalışırım", "Kontrol edemediğim noktalarda kafamı dağıtacak işler yaparım", "Problem ile ilgili bilgi edinirim", "Ne yapacağım konusunda artık bilinçliyim", "Yaratıcı düşünme becerilerimi kullanırım", "Beklentilerim doğrultusunda değerlendirme yaparım", "Artık sakin bir şekilde ele alırım".

Öğretmen adaylarının bir problem durumunda neler yapacaklarına ilişkin yanıtlarına bakıldığında program sonrasında problemi olumsuz ve olumlu yönleri ile değerlendirme ve çevreye danışma yanıtlarının daha yüksek frekanslarda olduğu görülmüştür. Problemi analiz etme, düşünme tekniklerini uygulama ve problemi aşamalandırma görüşlerinin daha düşük bir frekansta olduğu görülmüştür. Bu görüşlerin program sonrasında daha frekansa sahip olması beklentisi bulunmakta idi. Bu sonuçta eğitim programında problem çözmeye yönelik çalışmaların daha fazla ağırlık kazanması gerekliliğini göstermektedir

• **MADDE 8. Günlük yaşantınızda düşünmenin yeri nedir? Size neler öğretiyor? Olumlu katkıları nelerdir?**

Tablo 8. Öğretmen adaylarının günlük yaşamda düşünmenin önemi hakkındaki görüşleri

(Table 8. Views of Teacher Candidates about Importance of thinking in everyday life)

Program öncesi	f*	Program Sonrası	f*
Problemlerle kolay baş etmemizi sağlar	3	Olumsuz durumlar karşısında doğru, mantıklı kararlar vermeme sağlıyor	12
Daha sağlıklı karar vermeyi sağlar	5	Çok önemli bir yeri vardır	6
Düşünen kendini tanır	5	Değerlendirme yapmada önemlidir	4
İnsan sürekli düşünür	4	Hayatı anlamlandırır	3
Hayatımızı yönlendirir	3	Etkili problem çözüyorum	3
Hayatımızın bir parçasıdır	3	Farklı bakış açılarını öğretir	2
Olayları daha net anlamamızı sağlar	3	Mutlu eder	2
İlımlı olmayı ve empati kurmayı sağlar	3		

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Aceleci ve önyargılı olmamayı sağlar", "Mantıklı karar vermeme sağlar", "Davranışları önemli ölçüde etkiliyor", "Davranışlarımı kontrol etmeyi öğretiyor", "Zarara uğramayı engeller".

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Kendimizi tanıma", "Yeni şeyler üretme", "Arkadaşlara problem çözümünde yardımcı olma", "Etkili öğrenmeyi sağlar", "Planlı hareket etmeyi sağlar", "Daha az hata yapma imkânı verir", "İnsanı var eder", "Bir sonraki yaşamımı düzene sokmaya yardım eder", "Bu ders sayesinde bilinçli düşünüyoruz".

Öğretmen adaylarının program sonrası görüşlerine bakıldığında olumsuz durumlar karşısında karar vermeye dayalı, önemli bir yeri olduğuna, değerlendirme yapmada önemli olduğuna ilişkin görüşlerin frekansının daha yüksek olduğu görülmektedir. Program öncesindeki görüşlere bakıldığında problemlerle kolay baş etme ve sağlıklı kararlar verme, kendini tanımaya, insani özellikleri içeren bir unsura dayalı cevaplar daha ağırlıktadır.

Sternberg ve Swerling (2002) birçok bilim adamının etkili düşünmenin akademik ve günlük yaşamdaki problemlerin çözümünde önemli katkılar sağladığını ifade ettiklerini belirtmektedirler. Costa (2006)'ya göre düşünme insanın bütün yönlerini (duyguları, bedeni hissetme yollarını, düşünceleri, inanç, kişisel özellikler) içeren bir kavramdır. Bireyler düşünme yapılarını bilinçli bir şekilde kullanarak becerilerini yaşam deneyimleri içinde uygularlar. Sevinç (2003)'e göre bireyler yaşadıkları problemlerin çözümünde yaşam boyunca elde ettikleri birikimlerini kullanarak bu birikimlerini "düşünme etkinliği" ile sistematik bir şekilde ortaya koyarlar.

Öğretmen adaylarının program sonrasında olumsuz durumlarla baş etmede düşünmenin önemine yönelik farkındalık durumlarını arttırdığı söylenebilir. İfade edilen görüşler literatürle ilişkili cevaplar olarak görünmektedir.

• **MADDE 9. Yaşamınızı ne derece kontrol edebiliyorsunuz?**

Tablo 9. Öğretmen adaylarının yaşam kontrolü hakkındaki görüşleri
(Table 9.Views of teacher candidates about control of life)

Program öncesi	f*	Program Sonrası	f*
Çoğunlukla kontrol bende oluyor	13	Genellikle kontrol edebiliyorum	15
Yaşamımı kontrol edebildiğim söylenemez	6	Elimden geldiğince kontrol etmeye çalışıyorum	7
		Olumsuz etkileyici bir durum olmadıkça	5
		Ailemin isteklerini de göz önünde bulunduruyorum	3

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Duygularım beni kontrol ediyor", "Kontrol etmeye çaba gösteriyorum", "Alışkanlıklarımın dışına çıktığım ölçülerde kısmen", "Çevrenin de etkili olduğu zamanlar var", "Orta düzeyde", "Altından kalkamadığım durumlarda", "Bir hedefe yönelik olarak belirlediğim tutumlar kadar kontrol ediyorum".

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Bazen kontrolü başkalarına bırakmak istiyorum", "Kısmen kontrol edebiliyorum", "Yarı yarıya kontrol edebiliyorum", "Erkek arkadaşım kontrol ediyor", "Duygularım beni çok kontrol ediyor".

Öğretmen adaylarının verdikleri yanıtlara bakıldığında program öncesi ve sonrasında ağırlıkla yaşamlarını genel düzeyde kontrol edebildiklerini ifade etmişlerdir. Program sonrası diğer yanıtlar kontrol etmeye çabalama ve olumsuz durumlardan etkilenmeye ilişkin daha yüksek frekansı oluşturmaktadır.

Etkili ve kaliteli bir yaşam etkili bir düşünme yapısı ile oluşur. Ancak bunun için kişinin kendisini tanıması ve sürekli kendini geliştirme arayışı içinde olması gereklidir. Bu şekilde düşünme yapılarını geliştiren bireyler yaşam kalitelerini arttırabilirler ve

yaşamlarının kontrolünü sağlayabilirler (Sternberg ve Grigorenko, 2000; Fisher, 2005). Bu görüşlerden yola çıkarak düşünme becerilerinin yaşam kontrolünü sağlamada önemli bir yer taşıdığını söylemek mümkün olabilir. Öğretmen adaylarının yüksek frekansa sahip olan yaşam kontrollerinin kendi ellerinde olması, yaşamı kontrol etmeye çabalamaya ilişkin yanıtlarının literatürle paralellik gösterdiği görülmüştür.

Öğretmen adaylarının program sonrası görüşleri program öncesi görüşlere göre daha olumlu düzeyde görülmektedir. Yanıtlara bakıldığında genellikle yaşam kontrollerinin kendi ellerinde olduğuna ilişkin frekansların daha fazla olduğu görülmektedir. Bu görüşün ardından kontrol etmeye çabalama ve olumsuz durumlardan etkilenmeye ilişkin cevaplarda daha yüksek frekansı oluşturmaktadır

• **MADDE 10. Bu dersi neden seçtiniz? Dersten kazanımlarınız sizce neler olabilir?**

Tablo 10. Düşünme becerileri dersine ilişkin seçimleri ve kazanımları hakkındaki görüşleri

(Table 10. Views of teacher candidates of their choices and acquisitions about thinking skills education)

Program öncesi	f*	Program Sonrası	f*
Dersin bana katkı sağlayacağını düşünüyorum	10	Farklı çözüm yollarını görmek	3
Daha doğru ve geniş düşünebileceğime inanıyorum	5	Düşünmenin önemini ve yöntemleri öğrendim	3
Rastgele oldu	4	Kendimi geliştirmiş oldum	3
Düşünme becerilerini öğrenmek	3	Bakış açımı genişletti	3
Kişisel gelişime ilgi duyduğum için	3	Pozitif düşünmemi sağladı	2
Daha mantıklı düşünmek için	3	Problemleri sistematik olarak çözmeyi sağladı	2
Çocukları anlamak ve daha etkili iletişim kurmak için	2	Hayatta kazanmanın sonucunu öğrendim	2
Düşüncelerimi daha iyi kontrol edebilmek	2		

*Öğretmen adayları birden fazla görüş belirttikleri için frekanslar 25'in üzerindedir.

Program öncesinde belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Kendimi rahatça ifade etmek", "Düşünmeye ilgi duyduğum için", "Zevkli olacağını düşünüyorum", "Kararlı hareket etmek için", "Yaşama mutlu, pozitif bakmak için", "Yaratıcı bir birey olmak için", "Sürekli düşünerek kısa zamanda karar vermek için".

Program sonrasında belirtilen tek frekanslı diğer görüşler "Sabırlı olmak", "İnsanlara karşı anlayışlı olmak", "Sistemli düşünmenin önemli olduğu", "düşünerek var olduğumu kanıtlamak", "sorunları çözmeye daha bilgili ve uygulayıcı olmak", "olumsuz düşünceleri ortadan kaldırmak", "Nasıl düşünmem gerektiğini öğrendim", "İyi ki seçmişim", "Düşüncelerimi olumlu yönde geliştirdi", "Düşünce ve davranışlarımı kontrol etmek", "İnsanları daha iyi anlamak".

Bu sorunun değerlendirmesi daha farklı yapılmıştır. Çünkü program öncesi ve sonrasında bu dersin neden seçildiğine ilişkin yanıtlarda bir farklılık olması mümkün değildir. Program öncesinde dersin neden seçildiğine yönelik sorunun sorulması öğrencilerin bu dersi ne derece bilinçli bir şekilde seçtiklerini görmek amaçlı idi. Öğrencilerin program öncesi yanıtlarına bakıldığında dersin katkı

sağlama ve kendilerine yönelik gelişimlerine etkisi olabileceğine ilişkin görüşlerin daha ağırlıklı olduğu görülmektedir. Program sonrasındaki kazanımlara ilişkin görüşlere bakıldığında birçok kazanıma dayalı görüşün ifade edildiği görülmektedir. Yanıtlara bakıldığında düşünme becerileri eğitim programının öğretmen adaylarına önemli katkılar sağladığına ilişkin yanıtlar bulunmaktadır.

Araştırmada öğretmen adaylarının düşünme becerileri dersi öncesi ve sonrasındaki cevaplarına bakıldığında genel olarak düşünme becerileri eğitim programının görüşlerini olumlu derecede etkilediğini söylemek mümkündür. Öğretmen adaylarının görüşlerine bakıldığında yaşam becerilerine ilişkin kendilerine yönelik farkındalıklarının arttığı görülmüştür. Aynı zamanda düşünme süreçleri içinde çok yönlü faktörleri de ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmen adayları düşünme becerileri eğitiminden çok yönlü kazanımlarının olduğunu ifade etmişlerdir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Öğretmen adaylarının program öncesi sonrasında öğrenme için düşünmenin gerekliliği, düşünmenin öğrenmeyi kalıcı ve anlamlı bir hale getirdiği yönünde görüşleri tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının zihnin yapılandırmasına ilişkin program sonrasında analiz, sorgulama gibi eleştirel düşünme becerilerini yansıtan görüşleri olduğu görülmüştür.

Öğretmen adaylarının düşünme sürecinde etkili olan unsurlarla ilgili program sonrasındaki görüşlerinde düşünmeyi etkileyen faktörleri çoklu olarak ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının düşüncelerinin belirsiz karışık, çelişkili, hatalı, mantıksız ve yüzeysel olduğunu düşündükleri anları tanımlamaya yönelik yanıtlarına bakıldığında program öncesinde bu durumlar çoklu şekilde tanımlanırken program sonrasında bu durumların daha az kategori içinde olduğu belirlenmiştir.

Öğretmen adaylarının düşüncelerini kontrol etme ve hangi durumlarda düşüncelerinin kontrolünü kayb ettiklerine ilişkin görüşlerine bakıldığında, program öncesi görüşlerinde frekans düzeyi en yüksek olan cevaplar; düşüncelerini kontrol edebildikleri ancak belirli durumlarda (zor ve karmaşık, aksi görüşler, psikolojik durum) kontrollerini kayb ettikleri ile ilgilidir. Program sonrası cevaplarına bakıldığında genel düzeyde kontrol edebildiklerini ancak öfkeli, duygusal durumlar, negatif durumlarda kayb ettikleri ve aynı zamanda çok yönlü düşünmenin de etkili karar vermeyi sağladığına yönelik görüşleri olduğu görülmüştür.

Öğretmen adaylarının sağlıklı düşünmeye ilişkin görüşlerine bakıldığında program sonrasında sağlıklı düşünmeye dayalı daha çok özellik ifade ettikleri görülmektedir. Ancak program sonrasında sağlıklı düşünmeye dayalı ifade ettikleri özelliklerin frekanslarının yeterli olmadığı düşünülmüştür.

Öğretmen adaylarının bir problem durumunda neler yapacaklarına ilişkin yanıtlarına bakıldığında program sonrasında analiz etmeye yönelik görüşlerin yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür.

Öğretmen adaylarının günlük yaşamda düşünmenin yerine ilişkin program sonrasındaki cevaplarında olumsuz durumlarla baş etmede düşünmenin önemi ile ilgili farkındalıklarının arttığı ifade edilebilir.

Öğretmen adaylarının yaşamlarını ne derece kontrol ettiklerine ilişkin görüşlerine bakıldığında program sonrası görüşleri program öncesi görüşlere göre daha olumlu düzeydedir. Program sonrasında öğretmen adaylarının çoğunlukla yaşam kontrollerinin kendi ellerinde olduğunu ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının düşünme becerileri dersini katkı sağlama ve kendilerine yönelik gelişimlerine etkisi olabileceğine ilişkin görüşlerinin daha ağırlıklı olduğu görülmektedir. Program sonrasındaki kazanımlara ilişkin görüşlere bakıldığında birçok kazanıma dayalı görüşün ifade edildiği görülmektedir. Görüşlere bakıldığında düşünme becerileri eğitim programının öğretmen adaylarına önemli katkılar sağladığına ilişkin yanıtlar bulunmaktadır.

Araştırmada öğretmen adaylarının düşünme becerileri dersi öncesi ve sonrasındaki cevaplarına bakıldığında genel düzeyde düşünme becerileri eğitim programının görüşlerini olumlu derecede etkilediği söylenebilir. Ancak problem durumları ile baş etme, olumsuz durumlarda kontrol etme, sağlıklı düşünmeye ilişkin görüşlerinde yetersiz düzeyde görülmüştür. Programın kısa olmasının ve program içindeki etkinliklerin yetersizliğinin bu duruma neden olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle 12 haftalık eğitim programının daha uzun süreli olması iki döneme yayılması ve yetersiz yönlere ilişkin uygulama çalışmalarına ağırlık verilmesinin programın etkililiğini arttıracakı düşünülmektedir.

Düşünme becerileri eğitim programlarının önemi göz önünde bulundurulduğunda, düşünme becerilerini geliştirici eğitim programları bütün eğitim basamaklarına uyarlanarak yaygınlaştırılabilir.

Düşünme becerileri eğitim programlarının eğitimin bütün basamaklarında yaygınlaştırılması için öncelikle öğretmenlerin düşünme becerilerine sahip olmalarının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bunun içinde öğretmen adaylarına yönelik düşünme becerileri eğitim programlarının eğitim fakültelerinde zorunlu ders olarak konulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Düşünme becerileri dersi öğretmen adaylarının kişisel ve mesleki yaşantılarına ilişkin uygulamaları kapsamalıdır. Ayrıca araştırma geliştirilerek öğretmen adaylarının öğretmenlik yaşantılarına başladıklarında da belirli dönemlerde düşünme becerilerine dayalı hizmet içi eğitim çalışmaları verilebilir ve bu çalışmalarla bağlantılı araştırmalar yapılabilir.

Yapılan çalışma okul öncesi eğitimi bölümü öğretmen adayları ile yapılmıştır. Bu çalışma farklı bölümlerde yapılabilir.

Yapılan çalışma sadece düşünme becerilerine yönelik görüşleri içermiştir. Başka çalışmalarda düşünme becerileri programının öğretmen adaylarının mesleki becerilerine katkısını araştırılabilir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Aslan, A.E., (2001). Torrance yaratıcı düşünce testi'nin Türkçe versiyonu. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. 4, 19-40.
2. Black, A., (2003). Kırık Mum Boyalar: Yaratıcılığınızı Geliştirmek İçin Yol Haritası, Çeviren:A.Esra Aslan, Ankara: Nobel Kitabevi
3. Costa, A.L. and Kallick, B., (2001). Describing 16 Habits of Mind. <http://www.habits-of-mind.net/>. Web adresinden 22 Şubat 2008 tarihinde elde edilmiştir.
4. Costa, A.L., (2006) Five Themes in Thought-full Curriculum. Thinking Skills Creativity, 1, 62-66
5. Fisher, R., (1995). Teaching Children to Think. UK:Stanley Thornes Ltd.
6. Fisher, R., (2005). Teaching Thinking (2nd edition). London: Continuum Books.
7. French, J.N. and Rhoder, C., (1992). Teaching thinking skills theory and practice. Newyork & London: Garland Publishing Inc.

8. Kelly, M., (2003). An examination of the critical and creative thinking disposition of teacher education students. Unpublished Doctoral Thesis, University of Massachusetts, Boston, U.S.A.
9. Mayfield, M., (2004). Thinking for yourself. Canada: Thomson Heninle.
10. McGuinness, C., (2000). ACTS (Activating Children's Thinking Skills). A methodology for enhancing thinking skills. ESRC TLRP First Programme Conference, November, 2000. Leicester: University of Leicester.
11. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye kurulu program geliştirme çalışmaları. Öğretim Programlarının Yenilenmesini Zorunlu Kılan Nedenler.
http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prg_giris.pdf Web adresinden 10 Nisan 2008'de edinilmiştir.
12. Paul, R., (1993). The Logic of Creative and Critical Thinking. The American Behavioral Scientist (1986-1994), 37(1), 21-39
13. Paul, R. and Elder, L., (2006). Critical Thinking. Canada: Pearson, Prentice Hall.
14. Sevinç, M. (2003). Bilişsel Gelişim ve Düşünme Becerilerinin Eğitimi. M. Sevinç (Ed.) Gelişim ve Öğrenmede Yeni Yaklaşımlar 157-168), İstanbul: Morpa Yayınları.
15. Sternberg, R.J. and Grigorenko, E., (2000). Teaching thinking for successful Intelligence. Arlington Heights, IL: Skylight.
16. Sternberg, R.J. & Swerling, L.S (2002). Teaching Thinking (3th edition). Washington D.C.: American Psychological Association.
17. Swartz, R.J., (1989). Making good thinking stick: The role of metacognition, extended practice, and teacher modeling in the teaching of thinking. D.M. Topping, D.C. Crowell, & V. N. Kobayashi (Eds.), Thinking across cultures: The third international conference on thinking (pp. 417-436). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
18. Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.